DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.15253267 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁଙ୍କ ରମ୍ୟରଚନାରେ ହାସ୍ୟରସ

କାମାକ୍ଷା ବେହେରା

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ସହ ମାନବ ଜୀବନକୁ ପ୍ରତିଫଳନ କରିବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ। ମଣିଷକୁ ନୀତି, ଆଦର୍ଶର ଶିକ୍ଷା ଦେବା ସହ ତାର ଜୀବନକୁ ଏହା ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରେ। ଠିକ୍ ସେହିପରି ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଏହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ ନାହିଁ। ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭରେ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ ନୂତନ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ହାସ୍ୟରସଧର୍ମୀ 'ରମ୍ୟରଚନା' ବିଭାଗଟି ଅନ୍ୟତମ। ଏଥିରେ ହାସ୍ୟ, ବ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ବିଦ୍ରୂପ ମାଧ୍ୟମରେ ଗୂଢ଼ ତଥ୍ୟ ତଥା ମଣିଷ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରଯାଇଛି। ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ହାସ୍ୟ ଉପାଦାନକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ରମ୍ୟରଚକ ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ କିପରି ଏହି ରମ୍ୟରଚନା ବିଭାଗଟିକୁ ପରିପୃଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ବିଦୂଷକ(ହାସ୍ୟ ଅଭିନେତା), ଦୁଆରୀ(ହାସ୍ୟ ଅଭିନେତା), ହସନ୍ତିକା(ହାସ୍ୟ ରଚନା), ବ୍ୟଙ୍ଗ(ଆକ୍ଷେପ ବାଣୀ), ଲାଳିକା (ହାସ୍ୟରସଧର୍ମୀ ରଚନା), ମସ୍କରିଆ(ରସିକିଆ ବ୍ୟକ୍ତି), ପ୍ରଜ୍ଞା(ଜ୍ଞାନ), ବିଦଗ୍ଧତା(ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ) ଇତ୍ୟାଦି।

ଉପକ୍ରମ :

ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ଓଡ଼ିଆ ରମ୍ୟରଚନା ସାହିତ୍ୟର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାମ। ତାଙ୍କ ରମ୍ୟରଚନାଗୁଡ଼ିକରେ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଉନ୍ମେଷ ଓ ସାମଜିକ-ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଫଳନ ହୋଇଥାଏ। ପୁନଶ୍ଚ ତାଙ୍କ ରଚନାଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟର ପ୍ରାଣସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମସ୍ୟାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ସମୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ନୀତିକଥା, ଇତିହାସ ଓ ପୁରାଣର ଉଦ୍ଧୃତିମାନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ଏହା ସହ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ବିଚାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତାଙ୍କର କୃତୀତ୍ୱ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ। ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାହୁ ତାଙ୍କ ରଚନାଗୁଡ଼ିକରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ରଚନାରେ ସ୍ୱକୀୟ ଶୈଳୀ, ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀରେ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଭାବ ଓ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଭାଷା ତାଙ୍କୁ ରମ୍ୟରଚନା ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଇପାରିଛି।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାହୁଙ୍କ ରମ୍ୟରଚନାର ବିଷୟ ତଥା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ହାସ୍ୟରସର ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ାଇବାକୁ ଭୁଲନ୍ତି ନାହିଁ। ଭାଗ୍ୟ ଦୁଃଖମୟ ସଂସାର ସାଗରରୁ ମଣିଷକୁ ସେ ବାହାର ନକରିପାରିଲେ ହେଁ, ଦୁଃଖ ସାଗରର ସାତତାଳ ପଙ୍କ ଭିତରୁ ହସର ପଦ୍ମଟିଏ ଫୁଟାଇବା ପାଇଁ ସେ ସଦା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି। ସେ ଜାଣିଛନ୍ତି ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଏ ହସ ବା ହାସ୍ୟରସର ଭୂମିକା କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ତେଣୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସବୁ ହାସ୍ୟ ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସାଉଁଟିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ

ଯୋଗାଯୋଗ : କାମାକ୍ଷା ବେହେରା ଗବେଷିକ, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ଓ ଅନୁବାଦ ବିଭାଗ ମା' ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭବାନୀପାଟଣା, କଳାହାଣ୍ଡି
E-mail : beherakamakhya@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-6821-5670

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୩.୧୧.୨୦୨୪	୧୦.୦୧.୨୦୨୫	୨୫.୦୨.୨୦୨୫	୧.୦୩.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ବେହେରା, କାମାକ୍ଷା ; ୨୦୨୫। ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁଙ୍କ ରମ୍ୟରଚନାରେ ହାସ୍ୟରସ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ୦, ପୃଷ୍ଠା :୬୬-୭୦।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI:
https://doi.org/10.5281/zenodo.15253267
Article No - BPP00281

ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ନିଜ ରଚନାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ମଣିଷର ବ୍ୟସ୍ତମୟ ଜୀବନ ଭିତରେ ହସିବାର ମୂହୁର୍ତ୍ତ ଖୁବ ଅଳ୍ପ ଆସେ, ଏହା ଭିତରେ ହସର ଉପାଦାନକୁ କେଉଁଠୁ ପାଠକଟିଏ ପାଇଲେ ତା ମନ ଓ ଶରୀର ଉତ୍‌ଫୁଲିତ ହୋଇଉଠେ। ହସ ମଣିଷକୁ ସାହାସ ଦିଏ, ବଂଚିବାକୁ ନୂଆ ପ୍ରରଣା ଯୋଗାଏ। ହସ ଏକପକ୍ଷେ ଶାରୀରିକ ସୁଦୃଢ଼ତା ଆଣେ ତ, ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ମନକୁ ନିର୍ମଳ ରଖେ। ଏହା ବ୍ୟତିତ ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନରେ ଆମର ଚଳଣୀକୁ ଏହା ସୁନ୍ଦର ତଥା ସଙ୍ଗତ କରାଇଥାଏ। ଏତେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉପାଦେୟ ଉପାଦାନଟି ପୁଣି ମାନବେତର ଜୀବ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ଅବା ମାନବେତର ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏହାର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ। ତେଣୁ ଆମ ମାନବ ସମାଜରେ ଏହାର ଏକ ଅପୂର୍ବ ଭୂମିକାକୁ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ।

ମଣିଷ ଯେଉଁ ହସ ହସେ ତାହା ପୁଣି ସହଜ ଓ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ, ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ। ଏହା ଭିତରେ ବହୁ ବିଭାଗ ଅଛି, ଅଛି ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଜଟିଳ ରହସ୍ୟ; କାରଣ ମଣିଷ ଖୁସିରେ ବି ହସେ, ପୁଣି ମନ ଦୁଃଖ ସମୟରେ ବି ହସେ। ନିଜେ ହସିବା ସହ ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇବାର କ୍ଷମତାକୁ ଆଜିସୁଦ୍ଧା କେବଳ ମଣିଷ ହିଁ ହାସଲ କରିପାରିଛି। ପୁଣି ଏ ହସାଇବାର କୌଶଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆୟତ୍ତାଧୀନ ନୁହେଁ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ହୃଦୟବାନ, ବୁଦ୍ଧିବାନ ଓ ଯାହାର ମୁକ୍ତ ଏବଂ ନିର୍ମଳ ହୃଦୟଟିଏ ଅଛି ସେ କେବଳ ଏହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବ। କେବଳ ହସ କାହିଁକି, ହସ ପରି କାନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ଧରଣର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଆୟତ୍ତ। ସୁସ୍ଥ, ନିର୍ମଳ ଓ ଉଦାର ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ହିଁ ଆମେ ଉଭୟ ଏହି ନିର୍ମଳ ହସ ଓ କାନ୍ଦ ପାଇପାରିବା।

ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ହସିପକାନ୍ତି କିମ୍ବା କାନ୍ଦି ପକାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ହସ ଅବା କାନ୍ଦରେ ସେତେଟା ଗଭୀରତା ନଥାଏ, ନଥାଏ ବ୍ୟାପକ ବୁଝାବଣା। ଜଗତରେ ହସ ହେଉ ବା କାନ୍ଦ ହେଉ ତାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ସରଳ ହୃଦୟ ସହ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ମାର୍ଜିତ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଛି। ଏଠାରେ ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିଏ ନେବା, ସାଧାରଣ କଥାରେ କୁହାଯାଇଥାଏ - ବୋକା ସବୁବେଳେ ତିନିଥର ହସେ। ପ୍ରଥମ ଥର ଯେତେବେଳେ ସେ କଥାର ଭାବକୁ ନଜାଣି ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ହସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ହସୁଥାଏ। ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଯେତେବେଳେ ସେ ତା ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ହସର କାରଣଟିକୁ ଧରିନିଏ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଥର ଯେତେବେଳେ ସେ ଶେଷରେ ଭାବେ କଥାଟା ଏଇଠି କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବୋକା କିଛି ନବୁଝି ସେତେବେଳେ ହସୁଥିଲି। ଏଠାରେ ତୃତୀୟ ଥରର ହସ ଓ ପ୍ରଥମ ଥରର ହସ ଭିତରେ ବହୁତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ପ୍ରଥମ ହସରେ ଥିବା ବୋକା ତୃତୀୟ ଥର ହସ ବେଳକୁ ଆଉ ବୋକା ନରହି ବିଜ୍ଞରେ ପରିଣତ ହୋଇସାରିଥାଏ।

ଭାରତୀୟ ତଥା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ଉପାଦାନ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବିଭବ ଭଳି ଏ 'ହାସ୍ୟରସ' ବିଦେଶ ସାହିତ୍ୟ ବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ଆଗତ ହୋଇଛି। ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପରି ଆମ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ହାସ୍ୟଧର୍ମୀ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ରହିଛି। ବିଦେଶରୁ ଏହି ହାସ୍ୟରସ ଆଗତ ହେଲେହେଁ ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ସାମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ଆମେ ଏହାର କିଛି ପୂର୍ବ ଝଲକ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଉ। ପ୍ରାଚୀନ ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟରେ 'ବିଦୂଷକ', ଯାତ୍ରା ସୁଆଙ୍ଗରେ 'ଦୁଆରୀ' ଆଦି ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ହାସ୍ୟାଭିନେତାଗଣ ଏହାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲେ। ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକରେ ଆୟୋଜିତ ହେଉଥିବା 'ପାଲା', 'ଦାସକାଠିଆ' ଆଦି ଲୋକନାଟକରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଏହି ହାସ୍ୟରସର ପ୍ରବାହକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ।

ଅନ୍ୟ ଉପରେ ହସିବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜକୁ ନେଇ ହସିବା ସବୁଠାରୁ ବିଜ୍ଞତାର ପରିଚୟ। ଏହା ହୋଇଥାଏ 'ନିର୍ମଳ ହାସ୍ୟ', ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କୁହାଯାଇଥାଏ 'ରସିକତା', 'ବିଦଗ୍ଧତା' ବା 'ସେନସ୍ ଅଫ ହ୍ୟୁମର'। ନିର୍ମଳ ହାସ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନମନୀୟ, ଦୟାବାନ୍ ଓ ରସିକ ସେମାନେ ହିଁ ଏହାର ମୂଳଉତ୍ସ। ତେଣୁ 'ବିବେକାନନ୍ଦ', 'ଅରବିନ୍ଦ', 'ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି' ଓ 'ସାଇବାବା' ଆଦି ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଏହି ଦିଗଟିକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। ଏହି ହାସ୍ୟରସଧର୍ମୀ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା ସମୟରେ ଆମକୁ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ହେଇଥାଏ। ଆମ ଜୀବନରେ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହାସ୍ୟ ରହିଥାଏ। ପ୍ରଥମରେ ଯେଉଁ ହାସ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟକୁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟର ଭୁଲ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇଥାଏ। ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଲା ଅନ୍ୟକୁ ଦଂଶନ କରିବାର ହାସ୍ୟ, ଯେଉଁଥିରେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ନିଷ୍ଠୁରତାରେ ବା ହିଂସାରେ ଜାଳିଦିଅନ୍ତି।

ହାସ୍ୟ ଜଗତରେ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଧରଣର ହିଂସାମୂଳକ ହାସ୍ୟର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; କାରଣ ପ୍ରକୃତ ହାସ୍ୟ ତାହା ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୂପ ବା ପରିହାସ ଥାଉ ପଛକେ, କୌଣସି ହିଂସା ବା ଅସହିଷ୍ଣୁତା ନଥିବ। ଯେପରି ହାସ୍ୟରସ ପ୍ରୟୋଗରେ ଉଭୟ ଯେ ହାସ୍ୟରସ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଓ ଯାହାକୁ ନେଇ ହାସ୍ୟରସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ହାସ୍ୟଟିକୁ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବେ। ନିର୍ମଳ ହାସ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇବା ସହ ନିଜେ ହସିବା। ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିର୍ମଳ ହାସ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ପରିଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଯଥା- 'ବ୍ୟଙ୍ଗ', 'ବିଦ୍ରୂପ', 'ବକ୍ରୋକ୍ତି', 'ପ୍ରଜ୍ଞାବାଣୀ', 'ଲାଳିକା' ଓ 'ଶ୍ଲେଷ' ଇତ୍ୟାଦି। ତେଣୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ ହାସ୍ୟରସ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଓ ହୃଦୟ ଯେପରି ନିର୍ମଳ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଜ୍ଞାନ ସେପରି

ପାକଳ। ସାହିତ୍ୟ କାହିଁକି ଆମ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ନିର୍ମଳ ହାସ୍ୟରସର ପ୍ରବାହକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। ସମାଜରେ କେତେକ ରସିକିଆ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ ଆମେ 'ଭାଣ୍ଡ' ବା 'ମସ୍କରିଆ'ର ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଛୁ ସେ ଏହାକୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ମିଶାଇ ଦେଇ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଢିବାରେ ଅପୂର୍ବ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି। ସମାଜରେ ଅଜା-ନାତି, ଶଳା- ଭିଣୋଇ, ଦିଅର ଓ ଭାଉଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଧରଣର ଥଟ୍ଟା ତାମ୍‌ସା ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ଲାଗି ରହିଥାଏ।

ସଂପ୍ରତି ମଣିଷ ଏକ ଜଟିଳ ଜୀବନଧାରା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତି କରୁଛି। ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥକେନ୍ଦ୍ରିକ ଓ ଅଂହଭାବନା ବିଚ୍ଛିନ୍ନବାଦୀ ସମାଜରେ ହାସ୍ୟରସର ମଧୁର ପ୍ରବାହର ଧାରା ଧୀରେ ଧୀରେ କମି ଯାଉଛି। ଲୋକମାନେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ଦେଖାଣିଆ ଜୀବନ ଭିତରେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେଣି ଯେ ଏହାର ଅଭାବକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ। ସାଧାରଣ ଜନତା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଚେତନ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଜାତିର ମହାପୁରୁଷଗଣ ପୁଣି ଥରେ ସମାଜକୁ ନୂଆ କରି ଗଢି ତୋଳିବାକୁ ତଥା ସମାଜରେ ହାସ୍ୟରସର ତରଙ୍ଗ ଖେଳାଇ ଦେବାକୁ ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି। ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ସହ ତାଳ ମିଳାଇ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଆଜି ବଡ଼ବଡ଼ ହାସ୍ୟାତ୍ମକ ରଚନାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି। ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକା, ଯଥା- 'ଡଗର', 'ପଂଚାମୃତ' ଏ ଦିଗରେ ସକ୍ରିୟ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଛନ୍ତି।

ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ ଏଭଳି ହାସ୍ୟରସ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ 'ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି', 'ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ', 'ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର', 'ଫତୁରାନନ୍ଦ', 'ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା' ଓ 'ଚୌଧୁରୀ ହେମକାନ୍ତ ମିଶ୍ର' ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ। ଏମାନେ ନବଚେତନା ଯୁଗ(୧୮୮୦) ଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବଂଗଂଗଂ ସମୟ(୧୯୪୭) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଧାରାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ। ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ 'ଭୁବେନଶ୍ୱର ବେହେରା', 'ଚିଂଗଂରଂଜନ ଦାସ', 'ଅରବିନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ', 'ବିଦ୍ର ମିଶ୍ର', 'ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥ', 'ଗୋପିନାଥ ମହାନ୍ତି', 'ଶରତ କୁମାର ମହାନ୍ତି' ଆଦି ଏହି ଧାରାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ। ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ହାସ୍ୟରସଧର୍ମୀ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା କରିବାରେ ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ବଳିଷ୍ଠ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି।

ରମ୍ୟରଚକ ସାହୁ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାଦ ଦେବା ସମୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଯେ ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ହାସ୍ୟରସାତ୍ମକ ରଚନା ଥିଲେ ହେଁ ବିଶ୍ୱର ଅନନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପରି ସମୃଦ୍ଧ 'ହସନ୍ତିକା'ମାନ ନାହିଁ। ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଅନେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଯେଉଁ ହାସ୍ୟ ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ପାଉଥିଲେ, ତାହାକୁ ନେଇ ପ୍ରଜ୍ଞାବାଣୀମୂଳକ ହସନ୍ତିକାଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ରମ୍ୟରଚନାରେ ସ୍ଥାନିତ କରୁଥିଲେ। ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ପରିସର ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଳହଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରାଜନୈତିକ ନେତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଛାତ୍ର-ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଫିସର ଓ ମାତାଲ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ। ସେହପରି ଦେଶର ଓ ଜାତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଯଥା – ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅଳସୁଆମି, ବଙ୍ଗାଳୀବାସୀଙ୍କ ଆତ୍ମବଡ଼ିମା, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଆଦି ଏଥିରେ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଛି।

ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁଙ୍କ 'ସେକାଳ ପଖାଳ', 'ଲୌକିକ-ଅଲୌକିକ', 'କିଛି ହସ କିଂଚିତ୍ ପ୍ରଜ୍ଞା' ଆଦି ରମ୍ୟ ସଙ୍କଳନରେ ହାସ୍ୟରସର ବିଭବଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ। 'ସେକାଳ ପଖାଳ' ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନିତ 'ଭୌତିକ ରଜନୀର ଟ୍ରାଜେଡ଼ି'ରେ ସେ ଯେଉଁ ଭୂତ ପ୍ରେତର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି ତା ଯେତିକି ଭୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ସେମାନଙ୍କ ବେଶଭୂଷା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସେତିକି ହାସ୍ୟାତ୍ମକ। 'ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଡକେଇତି'ରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି, "ଡାକ୍ତରଙ୍କ କଥାରେ ଭିଟାମିନ୍ ଜାଲରେ ଯେ ପଡ଼ିଲା, ସେ ବିଚରା ମଲା।"(୧) 'ଧନ୍ୟକହିବା' ରମ୍ୟରଚନାରେ ଆମ ସମାଜର ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତି ? ତଦନୁରୂପ ହାସ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ (ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ – ଯଦି ଏ ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଏ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ପାଠ ପଢାଉଥାନ୍ତେ- ପିଲାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖୁଥାନ୍ତେ, ଏ ପିଲାମାନେ କଣ ଏମିତି ହୁଅନ୍ତେ)।

ମହାପାତ୍ର ବାବୁ ନିଜ ରମ୍ୟରଚନାରେ ଯେତେ ହସେଇ ମଜେଇ କଥା କହିଲେ ହେଁ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହିଥାଏ ମଣିଷ ଜୀବନ ଓ ଜଗତ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଗୂଢ ରହସ୍ୟ; ଯାହା ଆମକୁ ପରିଚିତ କରାଏ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଜ୍ଞାନର ପରିସୀମା ସହ। ଶ୍ରୀ ସାହୁଙ୍କ 'ଲୌକିକ -ଅଲୌକିକ' ସଙ୍କଳନରେ ସ୍ଥାନିତ 'କହି ଜାଣିଲେ କଥା ସୁନ୍ଦର', 'ଅନ୍ଧ ଦେଶକୁ ଗଲି ଦର୍ପଣ ବିକି' ଓ 'କବି ତୁଣ୍ଡ ମେଣ୍ଢା ମୁଣ୍ଡ' ଆଦି ରଚନାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅତି ଜଟିଳ ଓ ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ ହେଁ ରଚନାର ନାମକରଣ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଉପସ୍ଥାପନ ଶୈଳୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ହାସ୍ୟର ପ୍ରବାହକୁ ଭେଟିଥାଉ। ଲାବଣ୍ୟବତୀର ଜଳକ୍ରୀଡା ସମୟରେ ଅଙ୍ଗର ଅସମ୍ଭବୀ ସ୍ଥିତି, ଆକାଶ କଇଁଆର ପରିକଳ୍ପନା ଆଦି ବିଷୟ ଏହି ଧରଣର। ସଙ୍କଳନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାସ୍ୟରସଧର୍ମୀ ରଚନା 'ଗାଲୁଆଙ୍କ ବାରବାଟୀ ଚାଷ'ରେ ସମାଜରେ ଗାଲୁଆଙ୍କ ସ୍ଥିତି, ସଂଖ୍ୟା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଲୋଚନା ପାଠକ ମନରେ ହାସ୍ୟ ଉଦ୍ରେକ କରାଇଥାଏ, ଲେଖକଙ୍କ ଭାଷାରେ- "ସମାଜରେ ଗାଲୁଆ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମଶଃ ବଢିବାରେ ଲାଗିଛି, ଏବଂ ସମକାଳୀନ ସମାଜର ସ୍ଥିତି ଏପରି ଯେ, କିଏ ଗାଲୁଆ ଓ କିଏ ନୁହେଁ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡୁଛି।"(୨)

'କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା' ରଚନାଟି ତାଙ୍କର ହାସ୍ୟରସ ଓ ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱର ଏକ ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ । ସେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଖବନ୍ଧରେ କହିଛନ୍ତି– "ଇଂରାଜୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ ଭାଷାରେ କିନ୍ତୁ ଏଇ ଛୋଟଛୋଟ ହସନ୍ତିକାଗୁଡ଼ିକର ବହୁ ସଂକଳନ ରହିଛି । ସେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଆମ ଭାଷାରେ ଏଇ ସଙ୍କଳନଟିରେ ହାତ ଦେଲି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ କେତେକ ମୁଁ ସଂଗ୍ରହ କରିଛି ଓ କେତେକ ନିଜେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏଥିରେ ହସନ୍ତିକା ସହିତ କେତେକ ପ୍ରଜ୍ଞାବାଣୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏ ବହିଟିର ନାମ ରଖିଲି- 'କିଛି ହସ, କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା' ।"(୩) ଏଥିରେ ଶ୍ରୀ ସାହୁ ହସି ରସେଇ ମଣିଷ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ତଥା ଦିଗଗୁଡ଼ିକରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଅସଂଗତିକୁ ଅତି ଆକର୍ଷଣୀୟ ହାସ୍ୟଭଙ୍ଗୀରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି ।

ସଂକଳନଟିରେ ଆମ ଦେଶର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଧାର୍ମିକ ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଅସଂଗତି ତଥା ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ହ୍ରାସ ବିଷୟକୁ ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଦିଗ ଧର୍ମୀ ହସନ୍ତିକାଗୁଡ଼ିକ ବାହ୍ୟକୁ ଯେପରି କୌତୁକମୟ, ଭିତରକୁ ସେପରି ତତ୍ତ୍ୱଧର୍ମୀ । ହସନ୍ତିକାର ବ୍ୟବହାରରେ ସାଂପ୍ରତିକ ଯୁବତୀଙ୍କ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି –

"ସୁରେଖା କହିଲା – ଦେଖ ଲତା; ତୁ ସେ ଟୋକାଠାରୁ କ'ଣ ପାଉ ? କୋଉଥିଲାଗି ତୁ ସବୁବେଳେ ତା' ପିଛା ଲାଗିଛୁ ? ମୋର ତ ମନେହୁଏ ସେଇଟା ଗୋଟିଏ ସବୁଦିନିଆ ଟୋକା ଭଳିଆ ଟୋକା ।

ଲୀତା ହସି ହସି କହିଲା- ସେଇତ ! ମୋ ଭଳି ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଆଉ ଅଧିକା କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଟୋକାଠାରୁ ଆଶା କରନ୍ତା !"(୪)

ଅନ୍ୟଭାବରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅବହେଳତା ତଥା କର୍ତ୍ତବ୍ୟହୀନତାକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଯାଇ –

"ଜେଲର ମୁଖ୍ୟ ଓ୍ୱାଡ଼େନ କ୍ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ- ହେୟ ଚୌକିଦାର ! ସେ ଆଠନମ୍ବର ମର୍ଡ଼ର କେସ୍ ଦାଗୀଟା ଜେଲରୁ ଖସି ପଳାଇଲା କୋଉବାଟେ ? ତୁ ପଛପଟ ଦରଜାଟା ବନ୍ଦ ରଖିଥିଲୁ ନା ନାଇଁ ?

- ରଖିଥିଲି ହଜୁର ।
- ତା'ହେଲେ ସେ କେଉଁବାଟେ ପଳାଇଲା ?
- ଆଗପଟ ଦରଜାବାଟେ ହଜୁର ।
- କେତେବେଳେ ଗଲା ?
- ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ଆସୁଥିଲେ ହଜୁର !"(୫)
- ଧାର୍ମିକ ଅବକ୍ଷୟତାକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଯାଇ-

"ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବୃଦ୍ଧଲୋକଟି ମରିବାର ଠିକ୍ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟ୍ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ନାତିନାତୁଣୀମାନେ ଚିତ୍କାର କରି ପଚାରିଲେ-

ଜେଜେ ! ଆମ ପାଇଁ କ'ଣ ରଖିଛ ?

ଅର୍ଦ୍ଧ ନିମୀଳିତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ବୃଦ୍ଧ ଘଡ଼ଘଡ଼ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ- ଧର୍ମ, ଧର୍ମ !

କୋଉଁଠି ରଖିଛ ? କୋଉ ଆଲମାରିରେ ? ଚାବିଟା ଦେଇଦିଅ ।

ନାତି ନାତୁଣିମାନେ ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ ।" (୬)

- ରାଜନୈତିକ କଳୁଷତାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଯାଇ-

"ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁଅ- ବାପା ! ଏଥରକୁ ମିଶାଇ ଆପଣ କେତେ ଥର ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେଣି ?

ମନ୍ତ୍ରୀ- ସତେଇଶି ଥର ।

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁଅ- ଆପଣ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ । କ'ଣ ସବୁଥର ଆପଣଙ୍କ ପାର୍ଟି ଜିତୁଛି ?

ମନ୍ତ୍ରୀ- ନା !ଯୋଉ ପାର୍ଟି ଜିତେ, ମୁଁ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଦିଏ ।

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁଅ- କ'ଣ ସବୁ ନିର୍ବାଚନରେ ଆପଣ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ?

ମନ୍ତ୍ରୀ- ହଁ ।

ପୁଅ- କେମିତି ?

ମନ୍ତ୍ରୀ- ଆମ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ମୋ ଛଡ଼ା ଆଉ ସମସ୍ତେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି ।"(୭)

- ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅବକ୍ଷୟ-

"ଦୁଇଜଣ ନିମ୍ନବେତନଭୋଗୀ କିରାଣୀ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହେଉଥିଲେ ।

- ବୁଝିଲ ତପନବାବୁ ! ମୋ ମନ ସକାଳୁ ଖରାପ ।
- କାହିକିଁ ?
- କାଲି ରାତିରେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା ଯେ, ସେ କୁଆଡ଼େ ଆମ ସେକ୍ରେଟାରୀ ମେହେର ସାହବେଙ୍କୁ ବାହାହେଉଛି !
- ଆରେ ଯାଃ ! ସେ ତ ଯାହାହେଉ ରାତିଟେ ଏ ସ୍ୱପ୍ନଟା ଦେଖିଛନ୍ତି । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ତ ଅବିକଳ ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନଟା ଦିନରେ ଦେଖିଛି ।"(୮)

ଏ ସବୁ ଦିଗ ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କ ହାସ୍ୟକଥାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଦାର୍ଶନିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଧାରା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା –

"ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଋଷି 'ଡାଇଓଜିସ୍' ଥରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଅସ୍ଥିଗଦା ପାଖେ ଠିଆ ହୋଇ ନଇଁପଡ଼ି କ'ଣ ଖୋଜୁଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ 'ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର' ତାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ସେପରି

ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ପଚାରିଲେ– କ'ଣ ସେଠି ଖୋଜା ଚାଲିଛି ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରବର ?

ଡାଇଓଜିନିସ୍ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ମୁଁ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ମହାନ୍ ପିତାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଅସ୍ଥି ଖୋଜୁଛି। କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଛି – ଏଠି ସବୁ ଅସ୍ଥି ସମାନ।"(୯)

ଉପସଂହାର :

ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ କେବଳ ଯେ ହାସ୍ୟରସର ପ୍ରୟୋଗରେ ରମ୍ୟରଚନା ସାହିତ୍ୟକୁ ବିକଶିତ କରିଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ସହ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ 'ହସନ୍ତିକା'ଧର୍ମୀ ରଚନାର ବୃଦ୍ଧି ତଥା ସମୃଦ୍ଧି ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଥିଲା। ହସ କଥାଟିଏ ଭିତରେ ମଣିଷର ଚିତ୍ର, ସ୍ଥିତି ତଥା ସମସ୍ୟାକୁ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ସହ ଜୀବନର ଗୁଢତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି। ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ଉଭୟ ଲୋକ ଓ ବିଦଗ୍ଧ ଭାଷାର ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟକୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ। ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଜନା, ବର୍ଣ୍ଣନାଚାତୁରୀ ଓ ବିଭିନ୍ନ ରସର (ମୁଖ୍ୟଭାବେ ହାସ୍ୟରସ) ଅବତାରଣାରେ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। ଭାଷା ଅନୁରୂପୀ ଶୈଳୀ ମଧ୍ୟ ସହଜ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ରମ୍ୟରଚନାଗୁଡ଼ିକ ପାଠକ ମହଲରେ ବେଶ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିପାରିଛି। ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ରମ୍ୟରଚନା ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିଛି।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – ସେକାଳ ପଖାଳ, ସେକାଳ ପଖାଳ। ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୮, ପୃ-୭୯।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – ଗାଲୁଆଙ୍କ ବାରବାଟୀ ଚାଷ, ଲୌକିକ-ଅଲୌକିକ। ଅଗ୍ରଦୂତ(କଟକ), ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୯୧, ପୃ-୧୩୭।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-ଘ।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୬।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୮।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୧୭।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୧୮।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୪୪।
- ସାହୁ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି – କିଛି ହସ କିଂଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞା। ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୫, ପୃ-୩୨।

❖ ❖ ❖